

Naučení Amenemheta 1. synovi

Naučení, jehož autorství připisuje tradice známému mudrci Chetimu, bylo zamýšleno především jako politický propagační spis s cílem podpořit nárok Amenemhetova syna Senvosreta na trůn. Zavražděný zakladatel 12. dynastie Amenemhet I. Sehetepjebre, který vládl v letech 1991 - 1962 př. Kr., se vrací na tento svět, aby potvrdil právo svého syna na trůn. Promlouvá k Senvosretovi a přímo ho informuje o okolnostech své smrti („odkrývá pravdu“). Ale nejen to. Jako svého božího syna ho varuje před lidmi z bezprostředního okolí a na základě vlastních hořkých zkušeností a zážitků ho nabádá k ostražitosti. V textu, který kromě naučení zahrnuje prvky dalších dvou egyptských literárních žánrů - životopisu a nářku, zaznívá nejen sebechvála, když mrtvý panovník vypočítává své zásluhy, ale také neobvyklá sebekritika, když si vyčítá to, co zanedbal a opominul, zvláště v souvislosti se zajištěním nástupnictví svého syna. Závěr naučení je - kromě následníkovi - právě tak určen členům širší královské rodiny (žijícím královským dětem i zemřelým předkům) a příslušníkům vlivného úřednictva, kteří by měli respektovat jasně proklamované právo Senvosreta na trůn. Nový panovník, který se bude opírat o „moudrost znalého člověka“, by jim naopak měl zajistit život ve „šťastné době“.

V roce 1971 př. Kr. učinil slavný zakladatel 12. dynastie egyptských vládců Amenemhet I. svého syna Senvosreta svým spoluvládce a téměř deset let s ním vládl společně. Instituce spoluvládce, která měla zaručit plynulost přechodu vlády, se osvědčila již v roce 1962 př. Kr. - kdy byl Amenemhet I. zavražděn při harémové vzpouře, jejíž pozadí není dosud jasné -, a proto také zůstala v platnosti po celou Střední říši. Naskytá se však otázka, proč po letité spoluvládě Amenemheta I. a Senvosreta I. zavražděný panovník v naučení svému synovi říká: „He, k vraždě došlo, když jsem byl bez tebe, dříve než dvořané mohli slyšet, že jsem tě zplnomocnil, a dříve než jsem s tebou usedl (na trůn)!“ Proč po deseti letech spoluvlády Amenemhet I. lituje, že včas (to je ještě před smrtí) nepředal svému synovi královský úřad při zasedání dvořanů v paláci? Zcela nová instituce spoluvládce zřízená ve 21. roce Amenemhetovy vlády zřejmě měla své slabé stránky a neřešila jednoznačně otázku rozdělení moci mezi otce a syna a její předání po smrti jednoho z nich. Po zavraždění otce byla v dané chvíli přirozeně opět nastolena vláda jednoho panovníka a tento v napjaté situaci musel nejen jasně prokázat před svými sourozenci a dvorem své výhradní nástupnické právo, ale také vyvrátit možné podezření z otcovraždy. Proto považoval za nutné dát pokyn k sepsání fiktivního posmrtného spisu svého otce, který by vylučoval jakoukoli možnost

*Bůh Anup v šakalí podobě
provádí mumifikaci zemřelého.*

spoluviny na vraždě Amenemheta I. a potvrdoval Senvosretovo zdědění královského úřadu. Zcela neobvyklý je v tomto literárním díle obraz egyptského panovníka. „Žijícímu synovi boha“ jsou totiž poprvé přiznány jeho lidské přednosti i nedostatky. Takový nový pohled na panovníka právě na začátku Střední říše byl možný teprve po období rozpadu Staré říše, kdy zcela selhal egyptský královský úřad jako instituce.

Úplný text naučení je znám ze dvou navzájem se doplňujících rukopisů: z Millingenova papyru z 18. dynastie a z ramessovského Sallierova papyru. K nim přistupují úryvky naučení dochované na útržcích třech papyrů, na třech dřevěných tabulkách, jednom koženém svitku a přibližně 200 ostrakách, což svědčí o pozdější nesmírné oblibě tohoto díla na písařských školách Nové říše (1551 - 1080 př. Kr.).

Základní vydání textu představuje následující práce: W.Helck, *Der Text der „Lehre Amenemhets I. für seinen Sohn“*, Wiesbaden 1969. K tomu přistupuje důležité zpracování E.Blumenthalové „Die Lehre des Königs Amenemhet“ v časopisu *Zeitschrift für ägyptische Sprache und Altertumskunde*, roč. 111 (1984), s. 85 - 107, roč. 112 (1985), s. 104 - 115. České překlady: F.Lexa, *Výbor ze starší literatury egyptské*, Praha 1947, s. 136 - 138; B.Vachala, „Naučení Amenemheta I. synovi“, v časopisu *Nový Orient*, roč. 42 (1987), s. 56 - 57.

- (1) Začátek naučení,
 které sestavil král Horního a Dolního Egypta Sehetepjebre,
 syn Rea, Amenemhet, Ospravedlněný,
 když odkrýval pravdu
(5) svému synovi, Pánu všehomíra.

Řekl: Ty, jenž ses objevil v záři jako bůh,
poslouchej, co ti řeknu,
abys mohl být králem země
a vládcem Břehů /1/

- (10) a měl samé štěstí.
 Měj se na pozoru zvláště před (těmi) svými sloužícími,
 kteří nejsou ničím
 a na něž se nebere žádný ohled.
 Nepřibližuj se k nim, když jsi sám.
 Nevěř bratru, neznej přítele

- (15) ani si nedělej důvěrníky, neboť to k ničemu nevede.
 I ve spánku se hlídej sám,
 neboť nikdo nemá stoupence ve dni neštěstí.
 Dával jsem chudému, vychovával jsem sirotka
 a s nuzákem jsem jednal jako s bohatým.

- (20) Přesto ten, jenž jedl můj chléb, sestavil vojenské
 oddíly;
 ten, jemuž jsem podal ruce, se stal původcem násilí;
 ti, kteří se oblékali do mého jemného plátna, se na mne
 dívali jako na (pouhou) trávu;
 ti, kteří se natírali mou myrhou, přede mnou močili (?).
 Mé žijící podoby, dědici mezi lidmi,
(25) předneste na moji (počest) žalozpěv, jaký ještě nikdo

neslyšel,
(svedčte) velkou bitvu /2/, jakou ještě nikdo neviděl!
Vždyť jako když se bojuje na bojišti a zapomíná se
(přítom) na včerejšek,
tak se (také) nesetká s úspěchem ten, jenž neví, co by
vědět měl.

- Bylo to po večeři, nastala už noc.
- (30) Již hodinu jsem odpočíval.
Ležel jsem unavený v posteli
a začínal propadat spánku.
Tu se zbraně (určené) k mé ochraně obrátily proti mně
a já se choval jako had v poušti.
- (35) Probudil jsem se k boji a (rázem) procitl.
Zjistil jsem, že došlo k boji (mezi) strážemi,
Kdybych se rychle chopil zbraní,
donutil bych zbabělce zalézt do díry!
Avšak nikdo nemůže v noci vzdorovat, nikdo ani nemůže
bojovat sám -
- (40) úspěchu nelze dosáhnout bez pomocníka.

- Hle, k vraždě došlo, když jsem byl bez tebe,
dříve než dvořané mohli slyšet, že jsem tě zplnomocnil,
a dříve než jsem s tebou usedl (na trůn! Nyní) se ale
chci o tebe postarat,
protože jsem (tvé zplnomocnění předtím) nepřipravil a
nepromyslel.
- (45) Nebral jsem v úvahu ani lhostejnost služebníků.
Vytvořily někdy ženy (vojenské) oddíly?
Vychovali snad někdy v paláci štváče?
Nechali někdy vodu volně téci a úrodnou půdu tak zničit?
Provedli někdy něco takového prostým lidem?
- (50) Od narození mě nepotkalo neštěstí,
(neboť) nic se nemohlo vyrovnat mé statečnosti.
Vydal jsem se do Elefantíny /3/ a vrátil se do delty.
Stanul jsem na hranicích země a (rovněž) si prohlédl
vnitrozemí.
Dosáhl jsem hranic Velkého vozu /4/ díky své síle a
zázračné moci.
- (55) Já to byl, kdo stvořil ječmen, miláček Nepriho /5/!
Hapi /6/ mě uctíval u všech pramenů.
Za mých let lidé nehladověli a ani nežíznili.
Lidé tu pobývali díky tomu, co jsem vytvořil,
a vyprávěli si o mně.
Vše, co jsem přikázal, bylo namístě.
- (60) Zkrotil jsem lvy a pochytal krokodýly.

- Porazil jsem lid Vavatu /7/ a zajal Medžaje.
 Donutil jsem Asijce plazit se jak psy.
 Postavil jsem si dům /8/ zdobený zlatem,
 se stropem z lapisu lazuli /9/
 (65) stěnami ze stříbra,
 podlahou z akáciového dřeva,
 dveřmi z mědi
 a závorami z bronzu.
 Byl postaven na věky
 (70) a připraven na vždy.
 Víím to, neboť jsem jeho skutečný pán.

- Je však opravdu hodně tlachání (?) na ulici.
 Znalý člověk říká ano, zatímco hloupý říká ne,
 neboť je nevědoucí bez tvé rady.
 (75) Servosrete, můj boží synu! Ačkoli odcházím,
 mé srdce patří pouze tobě a mé oči tě sledují.
 (Královské) děti (budou žít) ve šťastné době
 a (zemřelí předci), kteří jsou u obyvatel nebe,
 budou tobě vzdávat hold.
 Hle, začal jsem a zajistil ti pokračování,
 (80) neboť já byl ten, jenž prosazoval to, co měl na srdci!
 Božímu potomku se (nyní) nasazuje bílá koruna /10/
 a (všechny) záležitosti jsou v pořádku, protože jsem
 s nimi kvůli tobě započal.
 Nastoupil jsem do Reovy bárky.
 Ujmi se (tedy) královského úřadu, jenž vznikl v pradávnu!
 (85) Vyvaruj se mých chyb (?).
 Vztyč sochy bohů a zříd si (posmrtnou) pevnost /11/.
 Bojuj za moudrost znalého člověka,
 neboť rád ho budeš mít na straně svého Veličenstva,
 kéž žije, je svěží a zdrav.

-
- 11/ Tj. Egypta.
 12/ „Velká bitva“ - snad označení pohřebního slavnostního představení.
 13/ Dnešní Asuán.
 14/ Tj. ovládl jsem vesmír.
 15/ Nepri - bůh zrna.
 16/ Zbožštěný Nil.
 17/ Území Dolní Núbie.
 18/ „Dům“ - hrobka.
 19/ Klenotnický název nerostu lazuritu. Lapis lazuli se užíval k výrobě šperků, amuletů a skarabů.
 110/ Bílá koruna Horního Egypta.
 111/ „Pevnost“ - hrobka.